

Ключевые слова: эволюция стратегического управления, бюджетирование, долгосрочное планирование, стратегическое планирование, стратегическое управление, стратегическое ограждение.

Stolyarenko O.O. Evolution of strategic management an enterprise

The evolution of strategic management is analysed. Basic differences are reflected in interpretation of the conducted division into periods research workers. Determination of new period of evolution of strategic management is offered "strategic protection".

Keywords: evolution of strategic management, budgeting, corporate strategic planning, strategic planning, strategic management, strategic protection.

УДК 338:330.101.54

Доц. Г.В. Стричак¹, канд. екон. наук;
доц. Г.А. Лех², канд. екон. наук; магістр Т.В. Коцюба

УМОВИ РОЗВИТКУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглянуто проблеми функціонування малого бізнесу, ризики його діяльності. Запропоновано посилити економічну безпеку малих підприємств, чим підвищити їх життєздатність, що сприятиме зміцненню економічної безпеки України.

Ключові слова: малий бізнес, економічна безпека, погрози, людський капітал, ефективність.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування підприємств залежить від надійності системи захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз. Все це надає дослідженню проблеми управління економічною безпекою підприємництва в Україні підвищеної значущості та актуальності. Перед підприємствами потреба у створенні системи економічної безпеки є особливо актуальною.

Економічна безпека фірми неможлива без створення, регулювання і підтримки державою сприятливих для цього умов. Зростання чисельності підприємств із високим рівнем економічної безпеки сприятиме зміцненню економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у дослідження проблеми економічної безпеки підприємництва зробили сучасні вчені: М.М. Єрмошенко, В.Є. Духов, А.В. Кірієнко, О.Є. Кузьмін, Я.Й. Малик, С.В. Мочерний, Г. Пастернак-Паранушенко, В.І. Мунтіян, О.В. Плотніков, А.С. Соснін, Н.Й. Реверчук, В.К. Черняк.

Однак ще чимало аспектів цієї проблеми не з'ясовано. Без системи управління економічною безпекою не можна оцінити перспективи його зростання, розробити стратегію його розвитку. Ефективне функціонування підприємств, зокрема малих, потребує надійної системи економічної безпеки.

Постановка завдання. Мета роботи – з'ясувати чинники та умови розвитку управління економічною безпекою малого підприємництва, виробити перспективні напрями вдосконалення управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу. Економічну безпеку підприємства розглядають як стан ефективного використання його ресурсів та існуючих рин-

кових можливостей, які дають змогу відвернути внутрішні та зовнішні загрози і забезпечити його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку щодо обраної місії. Для фірми, незалежно від її розміру, сфери діяльності існують загрози в розвитку, які виникають всередині підприємства або надходять ззовні. Система економічної безпеки покликана захистити фірму від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберегти та ефективно використати її матеріальний і фінансовий потенціал.

Економічна безпека фірми – це захист від можливих матеріальних і фінансових збитків, здатних призвести до банкрутства і ліквідації фірми, тому безпека підприємницької діяльності тісно пов'язана з ризиками, які є складовою ринкової форми господарювання. Однак жодні людські здібності не здатні ліквідувати ризик, а лише полегшити його наслідки. Безпека підприємництва спрямована на зменшення чи усунення ризику економічних збитків. Ризик у господарській діяльності підприємства залежить від його віку. У розвинених країнах приблизно 2/3 малих підприємств припиняє свою діяльність через три роки після заснування і лише 40-45 % із новостворених фірм функціонує на ринку понад 10 років [5, с. 121].

Господарська діяльність малих підприємств є найбільш ризикованою. На величину ризиків малих підприємств впливають: недостатність фінансових ресурсів; короткий життєвий цикл; незначний асортимент продукції; повна відповідальність за зобов'язання та борги як майном підприємства, так і всім особистим майном; інноваційно-інвестиційна діяльність.

Мале підприємництво має нестійкий характер. Статистичні дослідження, проведені у США та інших країнах, свідчать, що із 100 малих підприємств, які розпочинають діяльність одночасно, у перший рік існування зазнають невдачі 20, у другий – 17, на кінець третього року продовжують функціонувати близько половини підприємств, а наприкінці п'ятого – тільки 33 % [2, с. 65].

Малі підприємства і громадяни-підприємці діють на локальному ринку, який характеризується високим рівнем невизначеності та стихійності. Основна суперечність малого бізнесу полягає в суперечності між низькою життєздатністю малого підприємництва і суспільною корисністю, тому система економічної безпеки малих підприємств підвищує життєздатність малого бізнесу, пом'якшує суперечність.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства можливе за умови створення ефективної системи управління. В основу побудови такої системи покладено науково обґрунтовану концепцію, що враховує, з одного боку, особливості діяльності підприємства, а з іншого – його становище на ринку і стан зовнішнього середовища. Спільна реалізація цих вимог може бути забезпечена в рамках стратегічного управління.

Економічний розвиток підприємства складається з двох взаємозалежних складових: економічної стабільності та стійкості підприємства та його економічної безпеки. Рівень економічної стабільності та стійкості може впливати на рівень економічної безпеки підприємства і, навпаки, економічний стан підприємства при цьому буде залишатися незмінним, до зміни рівня останньої його складової.

¹ Львівський ДУВС;

² НЛТУ України, м. Львів

Надмірне втручання контролюючих органів, залежність економіки від політичних процесів, несумлінна конкуренція, незаконний перерозподіл власності, поширення організованої економічної злочинності та корупції – це не вичерпний перелік негативних явищ, які постійно загрожують нормальній діяльності підприємств [4, с. 25].

Головними умовами і чинниками, які сприятимуть підвищенню ефективності функціонування підприємства, зростанню продуктивності праці, розвитку управління економічною безпекою є: людський капітал – природні здібності й талант, освіта, кваліфікація, стан здоров'я і здатність до виживання; залучення робітників до управлінських функцій; удосконалення тарифної системи оплати праці; розвиток соціальної інфраструктури підприємства; удосконалення системи стимулювання. Не зменшуючи ролі перелічених чинників, що сприяють управлінню економічної безпеки підприємства, найважливішим, на нашу думку, є людський капітал.

Підприємства з людським і соціальним капіталом стають основним джерелом конкурентоспроможних переваг. Сучасний персонал, управляючи людським ресурсом, повинен знати основи економіки, орієнтуватися в соціальних і культурних тенденціях, трудовому законодавстві, у технологічних новинках, у політиці та в багатьох інших проблемах. Менеджмент персоналу повинен управляти і контролювати програми безпеки праці та здоров'я персоналу, медичного обслуговування, навчання персоналу і підготовку до виходу працівників на пенсію.

Прогнозована нестача кваліфікованої робочої сили в перспективі може стати серйозною проблемою для бізнесу. Ця ситуація сприятиме дедалі частішій участі жінок і старшого покоління працівників у трудовому процесі, що потребуватиме гнучкого графіка роботи, планування, почасової роботи тощо. Найбільша група жінок-підприємців – передпенсійного і пенсійного віку, для яких дрібний бізнес є засобом виживання, а лише 14 % кваліфікованих жінок, готових до сучасного ринку; 25 % роботодавців – жінки, які мають менші можливості доступу до економічних ресурсів та обмежені можливості приймати рішення [1, с. 86]. Оскільки жінки "слабка" стать, вони як працівники, як роботодавці потребують більшого захисту з боку держави, певних охоронних служб, які є на ринку послуг з економічної безпеки.

Малий бізнес не є сильним суб'єктом підприємницької діяльності, здатним до згуртованого самозахисту, а сам стає жертвою процесів "тінізації" і криміналізації ринкових відносин. Понад 75 % малих бізнесменів змушені давати хабара, залагоджуючи особливі відносини з представниками державного апарату або з державним рекетом, сумою 25-50 % свого прибутку [5, с. 174].

Значна частина малого бізнесу через певні чинники (кабальність кредитів; низькі особисті трудові доходи широких верств населення; високий рівень оподаткування, який не забезпечує простого відтворення цих суб'єктів; складну процедуру реєстрації; нечесну конкуренцію; дефіцит новітніх технологій тощо) сприяє зростанню їх неформальної діяльності, яка призводить до значних матеріальних втрат держави, неефективного використання ресурсів, неповного отримання податків і зборів, зниження рівня здоров'я населення внаслідок вживання неякісної, не сертифікованої продукції, яку виробляють тіньо-

ві виробничі структури. Порушується також система моральних цінностей, виникнення недовіри до державних органів влади, заперечення позитивних тенденцій. Тому важливо застосувати міри протидії погрозам економічної безпеки для досягнення стійкої рівноваги у цьому секторі діяльності суспільства.

Постійне втручання держави у справи впливає на економічну безпеку підприємства. Втручання чиновників різних рівнів в оперативну діяльність підприємства паралізує роботу менеджерів, які працюють в конкурентному середовищі, призводить до банкрутства підприємства. Держава повинна проводити роботу у двох напрямках. Перший полягає у проведенні економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання, залучення інвестицій, стимулювання інноваційної діяльності та науково-технічного прогресу, поліпшення життєвого рівня населення. Другий – має бути спрямований на посилення боротьби з економічною злочинністю, створення умов, за яких вона не зможе виникати і діяти.

Гарантування економічної безпеки на підприємствах виконують різні структурні підрозділи. Правовий захист здійснює юридичний відділ, фінансову безпеку забезпечує бухгалтерія, за безпеку кадрів відповідає директор з питань персоналу тощо. Створити внутрішню службу безпеки мають можливість не всі підприємства. Зокрема, малі підприємства зазвичай користуються послугами зовнішніх спеціалізованих державних або приватних організацій. Якщо є можливість, то на малому підприємстві одна особа (здебільшого заступник директора) поєднує основну роботу з роботою з охорони підприємства.

Гарантування економічної безпеки малого бізнесу здійснюється такими економічними методами: організацією власної служби безпеки; раціональним інвестуванням; страхуванням майна і ризиків.

Висновки. Отже, недооцінювання погроз, що знижують економічну захищеність підприємств, може призвести до руйнування економіки загалом. Потрібний постійний пошук засобів, які сприяли б економічному убезпеченню, особливо в умовах стійкого криміногенного впливу на економічну діяльність, що склалася тепер в Україні.

Література

1. Венедіктова В.М. Гендерна характеристика сучасного трудового законодавства України / В.М. Венедіктова // Право і безпека : науковий журнал. – 2006. – № 5. – С. 85-88.
2. Завгородній А. Фактори, що визначають розвиток малого бізнесу в Україні / А. Завгородній, Л. Гром'як // Економіка України : політико-економічний журнал. – 1996. – № 5. – С. 65-70.
3. Мірошниченко О.В. Теоретичні аспекти дослідження питання національної економічної безпеки / О.В. Мірошниченко // Вісник економічної науки України : науковий журнал. – 2007. – № 2 (12). – С. 110-116.
4. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекін // Економіст : наук. журнал. – 2007. – № 8. – С. 23-25.
5. Реверчук С.К. Малий бізнес: методологія, теорія і практика / С.К. Реверчук. – К. : Вид-во ІЗМН, 1996. – 198 с.

Стрычак Г.В., Лех Г.А., Коцюба Т.В. Условия развития управления экономической безопасностью малого предпринимательства в Украине

Рассмотрены проблемы функционирования малого бизнеса, риски их деятельности. Предложено усилить экономическую безопасность малых предприятий, чем повысить их жизнеспособность, что обусловит экономическую безопасность Украины.

Ключевые слова: малый бизнес, экономическая безопасность, угрозы, человеческий капитал, эффективность.

Strychak G.V., Lekh G.A., Kocyuba T.V. Considered problems of functioning of small business, risks of his activity.

It is suggested to strengthen economic security of small enterprises, what to promote their viability which will be instrumental in strengthening of economic security of Ukraine.

Keywords: small business, economic security, threats, human capital, efficiency.

УДК 339.564.01(477) Вкл. М.М. Тепла – Львівський НУ ім. Івана Франка

АНАЛІЗ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ У СТРУКТУРІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Проаналізовано обсяги зовнішньої торгівлі України товарами, її динаміку та структуру. Досліджено товарну та географічну структури вітчизняного експорту. Визначено головні товарні групи експорту та торговельні країни-партнери України в експортній діяльності. Окреслено пріоритетні заходи щодо вдосконалення структури експорту України.

Ключові слова: зовнішня торгівля, зовнішньоторговельний оборот, експорт, імпорт, товарна структура експорту, географічна структура експорту.

Постановка проблеми. В економічному розвитку країни важливу роль відіграє експорт. Експортні операції є важливим джерелом надходження валюти та формування доходів держави, підвищення її економічного добробуту, поліпшення рівня життя населення тощо.

Економіка України значною мірою є експортно-орієнтованою. Частка експорту у структурі ВВП становить близько 50 %. Домінуючі позиції у структурі експорту України займає експорт товарів. За даними 2010 р., їх частка у загальному обсязі експорту становила понад 80 %, а частка експорту послуг, відповідно, близько 20 % [1]. З огляду на це, дослідження товарного експорту, його обсягу, динаміки та структури є важливим і набуває особливої значущості у контексті членства України у Світовій організації торгівлі та посилення євроінтеграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями зовнішньої торгівлі України, зокрема й експортних операцій, займаються чимало вчених-економістів. Серед них – Я. Базиліук, Т. Вахненко, Я. Жаліло, Т. Мельник, Н. Пирець, А. Філіпенко та ін.

Мета дослідження – проаналізувати товарну і географічну структури експортної діяльності України та визначити пріоритетні заходи щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз даних Державного комітету статистики України свідчить про істотне зростання обсягів зовнішньої торгівлі України впродовж останніх років. Так, за період з 2002 по 2010 рр. показник зовнішньоторговельного обігу України товарами зріс у 3,2 раза – з 34 933,9 млн дол. США у 2002 р. до 112 170,5 млн дол. США у 2010 р. При цьому треба зазначити, що збільшення товарообігу характеризувалося різною динамікою зростання експорту та імпорту. Протягом 2002-2010 рр. обсяг експорту вітчизняних товарів до інших країн світу зріс у 2,9 раза (з

17 957,1 млн дол. США у 2002 р. до 51 430,5 млн дол. США у 2010 р.), а обсяг імпорту – у 3,6 рази (з 16 976,8 млн дол. США у 2002 р. до 60 740 млн дол. США у 2010 р.) (рис. 1).

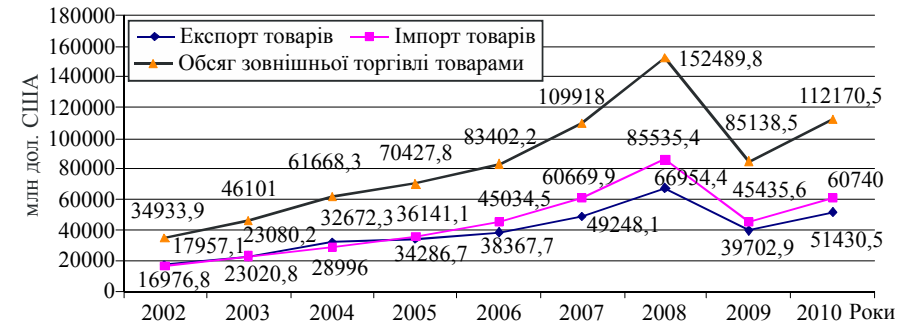

Рис. 1. Динаміка обсягу зовнішньої торгівлі України товарами за 2002-2010 рр.

Як видно на рис. 1, найбільше зростання обсягів зовнішньої торгівлі за період 2002-2010 рр. відбулося у 2008 р. – 42 571,8 млн дол. США (або 38,7 %) порівняно з 2007 р., відтак зовнішньоторговельний оборот становив 152 489,8 млн дол. США. У 2009 р. обсяг зовнішньої торгівлі порівняно з 2008 роком скоротився приблизно у 2 рази (майже до рівня 2006 р.) і становив 85 138,5 млн дол. США. У 2010 р. зовнішній торговельний оборот становив 112 170,5 млн дол. США, тобто порівняно з 2009 р. зріс на 27 032 млн дол. США, однак таке зростання не забезпечило досягнення показників 2008 року.

Дані, представлені на рис. 1, показують, що у 2002-2004 рр. обсяги експорту України перевищували обсяги її імпорту. Частка експорту у загальному обсязі зовнішньої торгівлі була домінуючою і становила більше 50 %. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становив: у 2002 р. – 1,05; у 2003 р. – 1,0; у 2004 р. – 1,12. Торговельне сальдо було позитивним. Зміна цієї тенденції відбулася у 2005 р., коли вартість імпорту на 1 854,4 млн дол. США (або 2,6 %) перевищила вартість експорту. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становив 0,95. Негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами спостерігалось й у 2006-2007 рр. (у 2006 р. – 6 666,8 млн дол. США, у 2007 р. – 11 421,8 млн дол. США), частка імпорту переважала частку експорту на 8 % та 10,4 % відповідно. Тенденція до скорочення питомої ваги експорту у структурі зовнішньої торгівлі простежувалася й у 2008 р., дефіцит торговельного балансу становив 18 531,9 млн дол. США і був найбільшим за період 2002-2010 рр. Коефіцієнт покриття імпорту експортом становив 0,78. У 2009 р. експорт товарів зменшився на 27 251,5 млн дол. США (або на 59,3 %) і становив 39 702,9 млн дол. США. Перевищення імпорту над експортом становило 5 732,7 млн дол. США і лише 87 % імпорту покривалося експортом. У 2010 р. обсяг експорту товарів України щодо 2009 р. збільшився на 11 727,6 млн дол. США (або на 29,5 %) і становив 51 430,5 млн дол. США. Торговельне сальдо було від'ємне і становило 9 309,5 млн дол. США. Коефіцієнт покриття імпорту експортом дорівнював 0,85.